

Nr 197.

Av herr **Pettersson** i Dahl **m. fl.**, om förhinderande av att tjänsteålderns betydelse övervärderas vid befordringar till ämbeten och tjänster.

Principerna för utnämning och befordran av statstjänstemän i vårt land äro fastslagna i regeringsformens § 28. Enligt stadgandena i denna paragraf äger Konungen att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män — och till de flesta tjänster även kvinnor — till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen därå utfärdar fullmakter. Vid alla befordringar skall Konungen endast fästa avseende å de sökandes förtjänst och skicklighet, icke vid deras börd.

Stadgandet om förtjänst och skicklighet har således blivit den grundprincip, efter vilka alla befordringar bedömas och avgöras. De båda begreppen förtjänst och skicklighet äro gamla i svensk rätt, men de ha under skilda tidsperioder tolkats olika. I det s. k. tjänstebetänkandet av år 1756 analyserades ingående de båda begreppen. Skickligheten angavs däri som teoretisk kunskap och studier, lämpade för den syssla, som skulle tillsättas, medan själva utövningen av ett ämbete kallades förtjänst och värdighet. Tjänstebetänkandet ansåg skickligheten som blott och bart en kunskap, som icke kunde tillmätas någon betydelse i och för sig. Endast i förening med förtjänsten, vilket begrepp tolkades som erfarenhet, förvärvat under ämbetsutövningen, kunde den beaktas. Betänkandet stannade därför vid den uppfattningen, att tjänsteåldern i huvudsak borde vara den enda gradmätaren på förtjänst och skicklighet.

1756 års tjänstebetänkande blev visserligen upphävt redan efter tio år, men det har utövat ett mycket stort inflytande på befordringsrättens utveckling. Någon auktoritativ förklaring av vad som skall förstås med förtjänst och skicklighet har sedermera aldrig gjorts. Det finns ingen lagstiftning, som närmare utformar de allmänna grundsatser, som fastslagits i RF § 28. Hela befordringsrätten har reglerats genom praxis. I allmänhet torde dock såväl Kungl. Maj:t som underlydande ämbetsverk, i den mån de själva äga rätt att utnämna och befordra tjänstemän i lägre grader, taga hänsyn till tre olika befordringsgrunder. För det första betyg över genomgången utbildning, för det andra betyg över tjänstgöring och för det tredje antalet tjänsteår.

I sin grundlagskommentar säger framlidne professor C. A. Reuterskiöld, att »numera bör med skicklighet förstås den såväl genom teoretisk kunskap och studier som genom praktisk utövning styrkta eller antagliga förmågan, och med förtjänst det i utövad tjänst nedlagda och i och för sig väl vitsordade arbetet, oavsett vad detta kan anses visa beträffande skick-

lighet. Förtjänsten blir således praktiskt taget lika med tjänsteålder, men skicklighet ingalunda liktydigt med förtjänst. Vid lika skicklighet, liksom vid tillsättning av lägre tjänster, där särskild skicklighet ej erfordras, blir därför tjänsteåldern avgörande för förslagsrum, men eljest icke och överhuvud ej för utnämning i annan mån än att förtjänst ej får saknas, så snart tjänst utövats.»

Professor Reuterskiölds kommentar är visserligen ej lättolkad, men hans mening torde kunna uttryckas så, att skicklighet är liktydig med utbildningen för en befattning — förvärvad såväl genom teoretisk utbildning som genom praktisk tjänstgöring — samt att förtjänsten är liktydig med tjänsteåldern. Hänsyn måste enligt grundlagens föreskrift tagas såväl till förtjänsten som till skickligheten, och enligt professor Reuterskiölds mening skall tjänsteåldern få fälla utslaget vid en befordran endast i sådana fall, där skickligheten är lika hos de sökande. Skickligheten måste enligt de normer, som nu vanligen tillämpas, styrkas genom examensbetyg och tjänstgöringsbetyg.

Principerna för befordran synas sålunda ligga ganska klara, men vid deras praktiska tillämpning kunna givetvis svårigheter uppstå. Vid alla befordringar måste det bli en bedömningsfråga, vilken vikt som skall tillmätas resp. förtjänsten och skickligheten. Eller konkretare uttryckt med ett exempel: hur många tjänsteår skola uppväga högsta betyget i en examen, som uppställts som kompetensfordran för tjänsten. Liknande frågeställningar uppkomma givetvis också när det gäller att avgöra vilken vikt, som skall tillmätas ett gott tjänstgöringsbetyg. Det torde vara praktiskt omöjligt att här kunna tillämpa en enhetlig praxis. En mer eller mindre subjektiv bedömning måste ske, varvid även vederbörandes lämplighet för just den ifrågakvarande tjänsten måste beaktas.

Man kan iakttaga en tendens att vid befordringarna låta antalet tjänsteår erhålla en större vikt än såväl examensbetyg som tjänstgöringsmeriter. Atskilliga exempel från utnämningar under gångna år kunna bestyrka detta. Detta gäller även vid förflyttningar av tjänstemän från en ort till annan med bibehållen tjänsteställning. Det skulle vara beklagligt, om denna tendens skulle vinna ytterligare insteg, ty det kan icke ur några synpunkter vara till gagn, att en person befordras endast därför att han äger flera tjänsteår än en medsökande, som är honom överlägsen i skicklighet. Då statens verksamhet ständigt sträcker ut över allt fler områden av samhällslivet är det av yttersta vikt, att statens tjänstemän äro dugliga och handlingskraftiga och överhuvud taget väl lämpade för sin befattning. Endast den bäste bör utnännas till den befattning, som är ledig. Skulle mindre dugliga och sämre meriterade personer vinna befordran därför att de ha en längre tjänstgöringstid skulle detta inverka menligt på effektiviteten såväl inom förvaltningsarbetet som inom andra grenar av den offentliga verksamheten. Allmänhetens förtroende för befattningshavarna skulle minskas och missnöje och olust sprida sig bland de dugliga

och välmeriterade tjänstemännen. Det bör därför vara en hederssak för Kungl. Maj:t och dess underlydande myndigheter att noggrant efterleva grundlagens föreskrifter om att avseende skall fästas vid skicklighet och förtjänst. Tendensen att tillmäta antalet tjänsteår större betydelse än den ådagalagda skickligheten bör ej vinna ytterligare spridning.

Med anledning av vad som sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på den tendens till övervärdering av tjänsteålderns betydelse vid befordringar till ämbeten och tjänster som förekommer och hemställa om att vid befordringar och förflyttningar hänsyn alltid måtte tagas till såväl ådagalagd skicklighet som tjänsteålder.

Stockholm den 23 januari 1946.

Anders Pettersson
i Dahl.

Hj. K. Nilson
i Spånstad.

Ivar Johansson
i Mysinge.

P. J. Edberg.
